NOGIRONLAR AVTONOMIYASINING FALSAFIY TAHLILI

Hakimov Bekzod Yo‘ldosh o‘g‘li
+998936589979

Annotatsiya: Ushbu maqolada nogironligi bo'lgan shaxslarning avtonomiyasining falsafiy asoslari ko'rib chiqadi. Adolat me’zonini shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan muloqot madaniyati, tenglik va qadr-qimmat kabi axloqiy tamoyillarga e'tibor qaratiladi.
Kalit so’zlar: John Rawls, Farobiy, nogironlik, ijtimoiy tenglik, adolat
Аннотация:В этой статье рассматриваются философские основы автономии людей с ограниченными возможностями. Основное внимание уделяется этическим принципам, таким как культура общения, равенство и достоинство, которые служат основой для формирования справедливости.
Ключевые слова: Джон Ролз, Фараби, инвалидность, социальное равенство, справедливость
Abstract: This article examines the philosophical foundations of the autonomy of people with disabilities. The main focus is on ethical principles such as a culture of communication, equality and dignity, which serve as the basis for the formation of justice.
Keywords: John Rawls, Farabi, disability, social equality, justice

Falsafiy tahlil doirasida tenglik faqat huquqlarni emas, balki imkoniyatlarni ham o'z ichiga oladi. Tenglik tushunchasi nogironlarning jamiyatda qabul qilinishi va e'tiborga olinishi zarurligini ta'kidlaydi. John Rawlsning "Adolat nazari" (A Theory of Justice) asarida, ijtimoiy tenglik, resurslar va imkoniyatlarning adolatli taqsimlanishini ta'kidlaydi, bu nogironlar uchun ham muhimdir. Jon Rawlsning “Adolat nazariyasi”dan kelib chiqqan holda, nogironligi bo'lgan odamlarni qamrab olish - ijtimoiy tenglikka erishish uchun majburiydir, deb ta'kidlash mumkin. Rawlsning kontseptsiyasida tenglik va adolat jamiyatning barcha a'zolari uchun, ularning jismoniy imkoniyatlaridan qat'iy nazar ta'minlanishi kerakligi ta’kidlanadi[1].

Nogironlik bo'yicha jamoatchilik fikri va siyosiy qarorlarni shakllantirishda falsafa muhim rol o'ynaydi. Inklyuziyaning axloqiy asoslarini tushunish har bir insonning huquqlari va qadr-qimmati hurmat qilinadigan yanada adolatli va insonparvar jamiyatni yaratishga yordam beradi. Falsafiy g'oyalar amaliy yechimlarda aks etishi kerak, bu esa hamma uchun adolat yaratishga olib keladi. Jamiyatning barcha a'zolari uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash uchun ushbu tushunchalarni hayotning turli sohalarida qo'llanilishini o'rganish orqali rivojlantirishni davom ettirish muhimdir.

Forobiy o’zining “Fozil odamlar shahri” asarida odamlarni turli belgilarga qarab guruhlarga bo’ladi. Bunda u, kishilarning diniy mashabiga, millatiga, irqiga qarab emas, balki tabiiy xususiyatlariga, qobiliyatlariga, aqliy iqtidoriga, bilim ko’nikmalariga e’tibor berishlik zarur deydi. U o’zning “Baxt-saodatga erishuv yo’llari haqida risola” asarida “Davlatning vazifasi insonlarni baxt – saodatga olib borishdir, – deb yozadi. U, – bu esa ilm va yaxshi axloq yordamida qo’lga kiritadi”[2]. Farobiyning bu mulohazalarini nogironligi bo’lgan shaxslarga jamiyat va davlatning axloqiy munosabati, adolati, ularning hamma qatori tengligiga misol tariqasuda ko’rsatish mumkin.

Nogironlar avtonomiyasi — bu nogiron insonlarning o'z huquqlari, erkinliklari va mustaqil hayot kechirish imkoniyatlarini ta'minlash bilan bog'liq muhim masala. Nogironlar avtonomiyasining falsafiy tahlili keng qamrovli va murakkab jarayondir. Bu faqat

[1] Jhon Rawlz. A theory of justice. – L.: Routledge, 1996.
[2] Abu Nasr Forobiyning ta’limiy-axloqiy qarashlari. https://abiturtest.uz

nogironlarning o'ziga xosligi bila ko'p qirrali n cheklanmay, balki jamiyatdagi umumiy adolat, tenglik, qo'llab-quvvatlash va inson huquqlari bilan bog'liqdir. Nogironlar avtonomiyasini ta'minlash uchun har bir jamiyatda ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy jihatlarni hisobga olish zarur.

Bu jarayonning falsafiy tahlili bir qancha asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

1) Inson huquqlari va etik prinsiplar;
2) Adolat va tenglik;
3) Jamiyat va ijtimoiy model;
4) Ijtimoiy integratsiya va qo'llab-quvvatlash;
5) Kognitiv va hissiy jihatlar;
6) Qonunchilik va siyosat.

Bu jamiyatda nogironlarga nisbatan to'g'ri yondashuvni shakllantirish, ularning hayot sifatini oshirish va avtonomiyasini ta'minlashga qaratilgan. Ijtimoiy o'zgarishlar va yangiliklar orqali nogironlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish muhimdir.

Jamiyatning axloqiy vazifasi nogironlarga inson sifatida hurmat ko'rsatish va ularning qadr-qimmatini tan olishdir. Ularga inson sifatida munosabat qilish xuddi barcha boshqa odamlar kabi qadrlanishi kerak. Ularning huquqlari va hissiyotlari e'tiborga olinishi muhimdir.

John Rawlsning "Adolat nazariyasi" (A Theory of Justice) asari, nogironlar tengligi masalasini tahlil qilishda muhim nazariy asoslar taqdim etadi. Rawls ijtimoiy adolatni ta'minlash uchun ikki asosiy prinsipni taklif etadi: teng imkoniyatlar prinsipi va farqlanish prinsipi. Nogironlar uchun bu prinsiplardan foydalanish, ularning ijtimoiy hayotda teng huquqlarga ega bo'lishini ta'minlaydi. Rawlsning asaridan kelib chiqib, nogironlar tengligini ko'rib chiqishda bir nechta asosiy nuqtalarni ajratib ko'rsatish mumkin[3]:

1) Rawlsning birinchi prinsipi teng imkoniyatlar prinsipidir. Bu nogironlar uchun ta'lim, ish, sog'liqni saqlash va boshqa sohalarda teng imkoniyatlar yaratish zarurligini ta'kidlaydi. Jamiyatda nogironlarga teng imkoniyatlar berish, ularni faol va mustaqil hayot kechirishlariga yordam beradi.
2) Rawlsning ikkinchi prinsipi, farqlanish prinsipi - ijtimoiy va iqtisodiy resurslardan foydalangan holda eng kam ta'minlanganlar (shu jumladan nogironlar) uchun imkoniyatlarni oshirishga chaqiradi. Bu prinsip nogironlarga ko'mak berishni va ularga qo'shimcha resurslar taqdim etishni talab qiladi, shuningdek, ularning jamiyatda o‘z o‘rnini topishini osonlashtiradi.

Teng imkoniyatlar va farqlanish prinsiplari nogironlarning ijtimoiy hayotga integratsiyasini kuchaytirish, ularning huquqlarini himoya qilish va adolatli resurslar taqsimotini ta'minlashga yordam beradi.

Rawlsning “Adolat nazariyasi” har bir insonning qadr-qimmatini tan olish va ularga hurmat ko'rsatish zarurligini ta'kidlaydi. Nogironlar ham inson sifatida teng huquqlarga ega bo'lishi kerak, shuning uchun ularning hayotiga ta'sir ko'rsatadigan barcha qarorlar va me'yorlar ularning ehtiyojlarini inobatga olishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, nogironlar avtonomiyasi va uning falsafiy tahlili ko'p qirrali masala bo'lib, inson huquqlari, adolat, ijtimoiy integratsiya va qo'llab-quvvatlash kabi jihatlarni o'z ichiga oladi. Bu masala jamiyatda nogironlarga nisbatan to'g'ri yondashuvni shakllantirish, ularning hayot sifatini oshirish va avtonomiyasini ta'minlashga qaratilgan. Ijtimoiy o'zgarishlar va yangiliklar orqali nogironlar uchun qulay shart-sharoitlar yaratish muhimdir.

[3] https://medium.com/philosophy-theory/john-rawlss-theory-of-justice-a8135b5c57a5